

RADNI MATERIJAL

Preporuke za utvrđivanje statusa otpad / ne-otpad

veljača **2008**

RADNI MATERIJAL

PREPORUKE ZA UTVRĐIVANJE STATUSA OTPAD / NE- OTPAD

veljača 2008.

UVOD

Preporuke su pripremljene na osnovi teksta dokumenta Europske komisije „**Interpretative Communication on Waste and By-Products, 2007**“, koji je za ove potrebe sažet i prilagođen u svrhu upoznavanje svih zainteresiranih s preporučenim postupkom odlučivanja o statusu otpada i ne-otpada u kontekstu proizvodnog procesa. Ovaj dokument nastao je kao proizvod rasprave vođene o definiciji otpada tijekom pripreme izmjena Okvirne direktive o otpadu, s kojom je usklađen i hrvatski Zakon o otpadu.

Smjernice koje se u tekstu navode mogu poslužiti gospodarskim subjektima u postupku prepoznavanja vlastitog otpada, obaveza, ali i mogućnosti izbjegavanja nastajanja otpada. Isto tako, smjernice mogu iskoristiti i nadležna tijela u postupcima odlučivanja te rješavanju pojedinih upravnih predmeta.

U proizvodnim procesima mogu nastati različiti materijali s različitim gospodarskim vrijednostima, značenjem za okoliš i otpad/ne-otpada statusom. Čak je i status otpad/ne-otpada može varirati od sektora do sektora. U nekim sektorima unatoč što su klasificirani kao otpad, materijali su u slobodnom prometu na tržištu. U drugim sektorima kao npr. prehrambenom, jako je važna jasna granica između otpada i proizvoda.

Iako sadržaj proizvoda općenito može biti specifično dizajniran i kontroliran, sastav samog otpada može biti manje jasan i poznat i često može imati svojstva koja mogu značiti veliki rizik za okoliš. Propisi za područje otpada štite okoliš od posljedica proizvodnog otpada u brojnim slučajevima pa i putem sustava izdavanja dozvola i specifičnih standarda npr. za spaljivanje otpada.

Ako materijal nije otpad, to ne znači da potpuno ispada iz sustava zaštite okoliša, jer i proizvodi mogu sadržavati štetne tvari i predstavljati rizik za ljudsko zdravlje i okoliš. Propisi za područje proizvoda i ostali propisi kao npr. program RICH ciljaju zaštitu zdravlje i okoliš od potencijalnih utjecaja proizvoda i ostalih materijala koji nisu otpad.

Interpretacija definicije otpada ponekad postavlja nepotrebne troškove za gospodarstvo i može smanjiti privlačnost materijala koji bi se inače mogao vratiti u gospodarski ciklus. S druge strane, preuska interpretacija mogla bi odvesti u povećanje opasnosti za okoliš, umanjiti značaj zakonodavstva o otpadu i uobičajenih standarda za otpad.

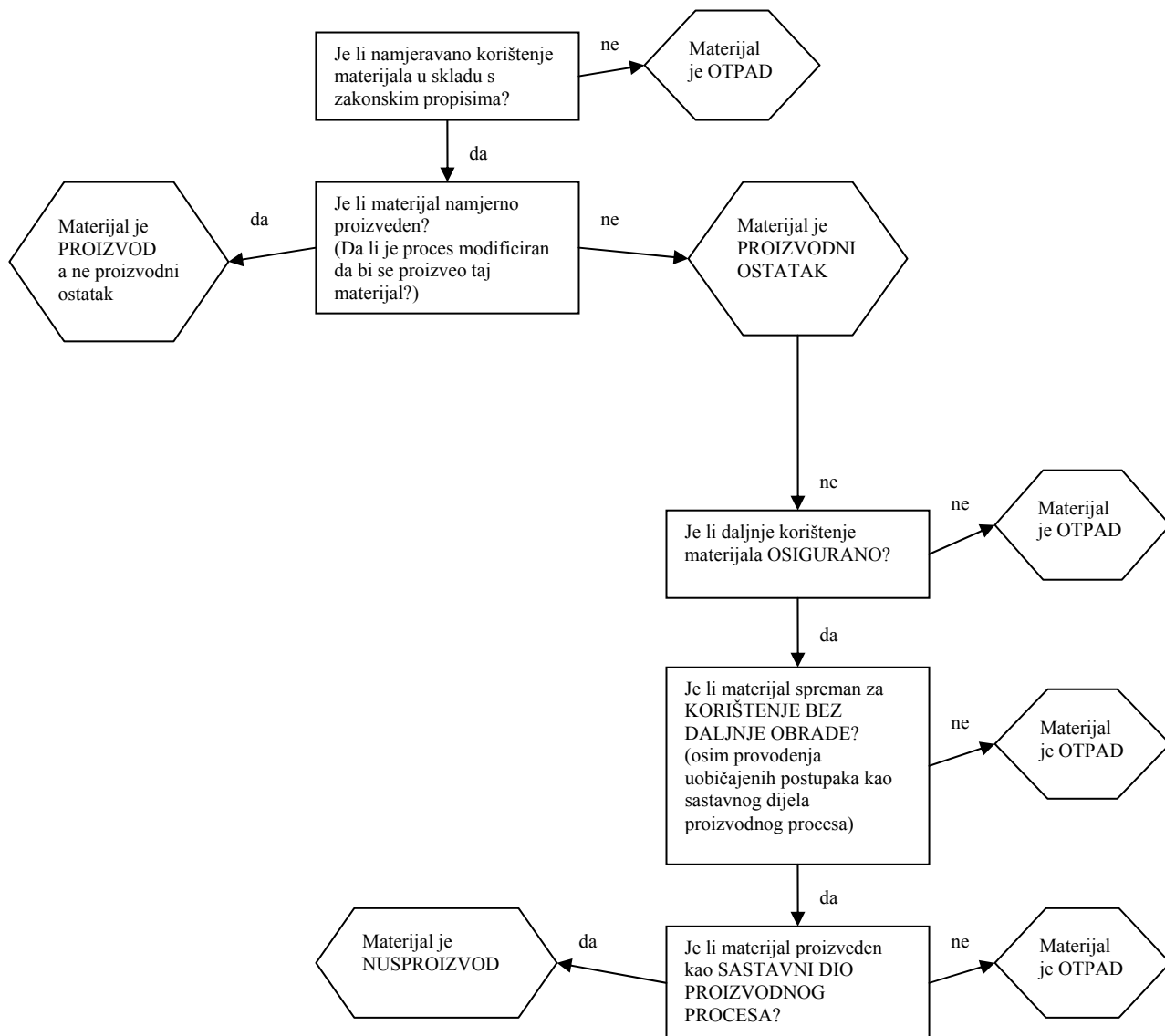
Stoga je uz novu Okvirnu direktivu o otpadu, iako se definicija otpada nije mijenjala, Europska Komisija objavila dokument „**Interpretative Communication on Waste and By-Products, 2007**“, koji daje osnovne smjernice u postupku odlučivanja o statusu otpada i ne-otpada u kontekstu proizvodnog procesa. Ovaj dokument nije relevantan u slučaju komunalnog otpada ili sličnih tokova otpada. Ne odnosi se na otpad koji nije predmet Zakona o otpadu i ne bavi se situacijama „kada otpad postaje otpad“ ili „kada otpad prestaje biti otpad“.

Znači potrebno je prepoznati razliku između materijala koji nisu glavni cilj proizvodnog procesa ali se mogu smatrati nusproizvodima (ne-otpadom), i materijala koje treba tretirati kao otpad.

U zakonodavstvu o otpadu nema pravnog značenja pojmova nusproizvod ili sekundarna sirovina - materijal jednostavno je ili nije otpad. U nastavku dokumenta koriste se pojmovi sa sljedećim značenjem (samo za potrebe ovog dokumenta):

- *Proizvod* – svi materijali koji su namjerno proizvedeni u proizvodnom procesu. U puno slučajeva moguće je odrediti jedan ili više takvih osnovnih proizvedenih materijala.
- *Proizvodni ostatak* – materijal koji nije namjerno proizveden u proizvodnom procesu ali može ili ne mora biti otpad
- *Nusproizvod* – proizvodni ostatak koji nije otpad

SHEMA ODLUČIVANJA Otpad – nusproizvod

PREPORUKE ZA UTVRĐIVANJE STATUSA OTPAD / NE-OTPAD

Je li neki materijal otpad ili ne ovisi o specifičnim činjeničnim okolnostima i zato nadležno tijelo mora donijeti odluku od slučaja do slučaja, ukoliko se ne radi o jasnoj situaciji.

1. RAZLIKA „PROIZVOD – PROIZVODNI OSTATAK“

Proizvodni ostatak nije krajnji proizvod kojeg se direktno želi proizvesti u tom proizvodnom procesu. Tamo gdje je proizvodnja takvog materijala bila rezultat tehničkog izbora – tada se ne radi o proizvodnom ostatku, već o proizvodu.

Znači, ako je proizvođač mogao proizvesti primarni proizvod bez proizvodnje predmetnog materijala, ali je ipak odabrao da ga proizvede, tada se to može smatrati dokazom da materijal nije proizvodni ostatak. Još jedan dokaz u prilog tome da je proizvedeni materijal bio u stvari stvar tehničkog izbora može biti i modifikacija proizvodnog procesa kako bi se tom proizvedenom materijalu dala specifična svojstva.

2. RAZLIKA „NUSPROIZVOD – OTPAD“

Korištenje koje se namjenjuje predmetnom materijalu mora biti zakonski dopustivo – tada materijal nije nešto što bi proizvođač morao odbaciti ili čije korištenje je zabranjeno nekim propisom.

Čak kad se materijal smatra proizvodnim ostatkom, on ne mora nužno biti otpad. Karakteristike materijala u smilu spremnosti za daljnje korištenje u gospodarstvu može značiti da se on ne mora smatrati otpadom.

Trodjelni test koji proizvodni ostatak mora zadovoljiti da bi se smatrao nusproduktom, a ne otpadom:

- 1) daljnje korištenje tog materijala nije samo mogućnost već je osigurano,
 - 2) moguće je korištenje materijala bez prethodne prerade
 - 3) materijal je dio kontinuiranog procesa proizvodnje
- Sva tri uvjeta moraju biti zadovoljena.

2.1. Da li je daljnje korištenje materijala osigurano, a ne samo moguće

Ako postoji mogućnost da se materijal ne može koristiti, ne ispunjava tehničke specifikacije koje bi osiguravale da bude dalje upotrebljiv, ili nema tržišta za tu vrstu materijala, tada se on i dalje treba smatrati otpadom. Status otpada štiti okoliš od potencijalnih posljedica te nesigurnosti.

Ukoliko se pokaže da otpad može poslužiti korisnoj svrsi, tada će materijal izgubiti svoj status otpada kada je spreman za korištenje kao oporabljeni proizvod.

U nekim slučajevima, može postojati potencijal za određeni udio materijala koji bi se mogao iskoristiti, a ostali dio bi trebalo odgovarajuće zbrinuti. Ako bi se pokazalo da se ne može garantirati osigurano korištenje za predmetni materijal u cjelosti, tada se materijal za početak mora smatrati otpadom. Ipak, postojanje ugovora na dugi rok između posjednika tog materijala i sljedećih u nizu korisnika, može biti pokazatelj da će materijal pokriven ugovorom biti korišten i može se smatrati da je „osigurano korištenje“ dokazano.

Slično, ako se materijal uskladištuje na neodređeno vrijeme, prije potencijalnog ali ne sasvim sigurnog „ponovnog korištenja“, tada se on mora smatrati otpadom za vrijeme dok je na skladištu.

Kada proizvođač može prodati materijal, to pokazuje da će taj materijal najvjerojatnije „sigurno biti iskorišten“. Ipak, to samo za sebe nije dovoljno – potrebno je uzeti u obzir cijenu obrade takvog otpada, obzirom da postoji rizik da će cijena za takav materijal biti ponuđena kako bi se materijal smatrao ne-otpadom, i na taj način dopustiti da se njime gospodari van prikladnih građevina za obradu otpada. Međutim, visoka cijena, u razini ili viša od trenutnih tržišnih cijena za taj materijal, može ukazivati da materijal nije otpad.

2.2. Može li se materijal ponovo iskoristiti bez daljnje prerade

To će u pojedinim slučajevima biti teško zadovoljiti.

Često je kod korištenja nusproizvoda potrebno podvrgnuti ga nizu postupaka prije budućeg korištenja: materijal je porizveden, zatim se pere, suši, pročišćava ili homogenizira, dodaju mu se neka svojstva ili drugi materijali koji su potrebni za daljnje korištenje, kontrolira mu se kakvoća i sl.

Neki od tih postupaka će biti provedeni na mjestu proizvodnje, neki na mjestu korištenja kod sljedećeg korisnika, a neki kod posrednika.

Sve dok se ti postupci mogu smatrati dijelom proizvodnog procesa (vidi sljedeće poglavlje), oni ne sprečavaju da se taj materijal smatra nusproizvodom.

Ako je prije korištenja potrebno provesti dodatni proces oporabe, iako je njegovo buduće korištenje „osigurano“, to je dokaz da je materijal otpad i on će se smatrati otpadom sve dok se ne provede taj planirani dodatni proces.

2.3. Da li je materijal dio kontinuiranog procesa proizvodnje?

Ako se materijal priprema za daljnje korištenje kao sastavni dio kontinuiranog procesa proizvodnje i tada se šalje na takvo daljnje korištenje, tada se smatra nusproizvodom.

U tim situacijama, nadležno tijelo će trebati odlučiti da li su postupci navedeni u Ad.2 sastavni dio kontinuiranog procesa proizvodnje.

Pri tom odlučivanju morat će se napraviti razlika zasnovana na sljedećem: stupanj pripremljenosti materijala za daljnje korištenje, priroda i opseg postupaka potrebnih da se materijal pripremi za sljedeće korištenje, integracija tih postupaka u glavni proizvodni postupak, te da li se postupci provode od strane neke druge osobe koja nije sam proizvođač – sve to može biti važno. BREF dokumenti također mogu biti razmotreni kao smjernice kada treba odlučiti da li su postupci sastavni dio kontinuiranog procesa proizvodnje ili ne.

Ako materijal napušta lokaciju na kojoj je proizveden, kako bi bio podvrgnut daljnjoj preradi, to može biti dokaz da ovi postupci više nisu dio istog proizvodnog procesa. Ipak, s povećanjem udjela specijaliziranih industrijskih procesa, to ne može biti uzeto kao konačan i definitivan dokaz. Sljedeći korisnici ili posrednici mogu biti uključeni u pripremu materijala za daljnje korištenje, na način da provode određene postupke navedene pod Ad 2.

Ako je materijal zaista dio primarne aktivnosti proizvođača, tada je to dokaz da se materijal ne treba smatrati otpadom.

2.4. Dodatni čimbenici pri odlučivanju o statusu otpad / ne-otpada

Niti jedan od navedenih čimbenika ne može biti isključiv, ali može biti od pomoći.

A) Nije moguća niti jedna vrsta korištenja osim konačnog zbrinjavanja, ili korištenje uzrokuje velike utjecaje na okoliš ili korištenje zahtjeva specijalne mjere zaštite.

Ako se za materijal ne može pronaći moguće korištenje, naravno da će se smatrati otpadom od trenutka proizvodnje. U nekim slučajevima daljnje korištenje materijala je zabranjeno, ili se materijal mora podvrgnuti postupku zbrinjavanja ili oporabe sukladno zakonskim propisima. Nadalje ako materijal ne zadovoljava standarde postavljene zakonskim propisima o proizvodima, vezano za moguće daljnje korištenje, tada se mora tretirati kao otpad sve dok ne zadovolji te standarde.

Potencijal za štetu u okolišu od predmetnog materijala, i potreba za specijalnim mjerama zaštite okoliša ukoliko bi se dani materijal dalje koristio, je kompleksno pitanje. Brojni primarni proizvodi također imaju visok potencijal za štetu u okolišu i zahtijevaju poželjno korištenje kako ne bi uzrokovali štetu za okoliš. Ipak, ako nusproizvod ima veći utjecaj na okoliš nego li alternativni materijal ili proizvod kojeg zamjenjuje, tada će to značajno utjecati na donošenje odluke o statusu otpad/ne-otpada u slučajevima kada je takva usporedba moguća.

Obrnuta situacija, odsustvo jasnog rizika za okoliš od materijala ne dokazuje da se ne radi o otpadu. To je logično – inertni proizvodni otpad odložen na neprikladnoj površini može ne predstavljati opasnost za okoliš, međutim sigurno predstavlja smetnju i treba biti pokriven definicijom otpada. Slijedom toga, činjenica da neki materijal može biti oporabljn kao gorivo na način odgovoran prema okolišu i bez naknadne obrade, ne znači da se materijal ne smatra otpadom.

Definicija otpada postoji da bi se osiguralo da se ta obrada odgovorna prema okolišu zaista i provodi nad otpadom.

Niti mjesto skladištenja niti sastav materijala nije bitan u odlučivanju je li materijal otpad ili ne. U slučaju iskorištavanja mramora, proizvodni ostatak su dijelovi istog sastava kao glavni proizvod, međutim ukoliko ih se namjerava „odbaciti“, oni dobivaju status otpada.

B) Metoda obrade nad materijalom je standardna obrada otpada

U nekim slučajevima, destinacija materijala može dati dobru smjernicu za status materijala. Međutim, da li je postupak na koji se materijal upućuje na listi postupaka oporabe/zbrinjavanja ipak ne bi trebalo utjecati na konačnu odluku o statusu materijala. Neke metode obrade otpada mogu se sasvim prikladno primjenjivati i na proizvode. Znači na temelju postupka obrade ne može se zaključiti da li se radi o izgaranju goriva kao proizvoda ili kao otpada

C) Percepcija materijala kao otpada

Percepcija materijala kao otpada može biti faktor koji će ukazivati da je materijal otpad. Međutim to je subjektivni kriterij. Također, to može dati prednost tvrtkama koje nisu svjesne svojih zakonskih obveza vezano za otpad ili ih žele izbjeći.

D) Poduzetnici traže način da se smanji proizvodnja materijala

Samo ponekad se može uzeti kao pokazatelj da je navedeni materijal otpad, jer može biti vezano uz troškove, cijene i tržište, a ne uz želju da se smanje količine materijala koje će trebati odbaciti. Osim toga primjena ovog kriterija može utjecati na tvrtke da odustanu od usvajanja strategije prevencije otpada.

Čak i u slučaju kada određeni materijal prođe test i zadovolji uvjete da se smatra ne-otpadom, ako je stvarno taj materijal „odbačen“, jasno je da se mora smatrati otpadom